

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Vestergaard, Øsby sogn 1636-1760

Haderslev amt, Haderslev herred, Øsby sogn, Landsarkivet Aabenraa, Topografica, Vestergaard 1636-1760, Frigaarden Vestergaard. Fra Haderslev Museum. 227, dansk oversættelse - kildeafskrift doneret af Holger Hertzum-Larsen

1

Af en kongelig confirmation fra 6. marts 1636 over de af dronning Dorothea og hertug Friderich på dagen Sct. Catharina, den hellige jomfrue, i året 1493 givne friheder, som er tillagte frigårdene Grarup, Vestergaard og Sparlund i Haderslev amt og herred. Vi Christian den fjerde af Guds nåde konge til Danmark, Norge, de Venders og Gothers, hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmersken, greve til Oldenborg og Delmenhorst, gør vitterligt at os Claus Friederichsen, Niels Hansen og Erich Jepsen ved allerun-derdanigst overgivne bønsskrift har tilkendegivet og ladet ansøge for Os: eftersom deres forfader, navnlig: Jep Matzøn til Grarup, Nis Matzøn og hans efterkommere, angående deres gårde og ejendomme af fordum frue Dorothea til Danmark, Sverige og Norge, pp dronning, og fordum hr. Frederich, hertug til Slesvig, Holsten L.L. begge salig kristelig ihukommelse, have erhvervet sig (eller: erholte) et synderligt privilegium, og derefter disse frie grundstykker (fri gårde) på supplication er overgået i arv, imidlertid nævnte privilegium ved værste fjendtlige indbrud er holdt skjult under jorden og bleven fordærvet; Vi nådigst måtte behage, med hensyn hertil, at fornye samme på dem og deres efterslæggt. Da nu det nævnte fribrevs vedhængte segl er befundet ufortæret og dets troværdige vidimus og transumpt (die fidemeret Afskrift) også af frygt for originalens bortkommen under herværende råds segl i året 1591 den 27. februar er tilvejebragt, og Os er forelagt, så fra ord til ord lyder, som følger: Vi borgermester og Raad i Staden Haderslev (dengang skreven Hatersleff) bekjende for Alle og Enhver, at paa denne dag ere mødte for os i vores Sæder paa vores Raads Stole hæderlige og forsigtige Hans Erichsen paa Grarup, Laurenz Hansen paa Vestergaard og Jep Jørgensen paa Sparlund, Hatersleff Herred og Hatersleff Næs bosiddende, og have givet os at forstaae, og fremlagt til vores Indsigt et Herrebrev, som tjener til beviis for deres Gaardes og Ejendommens friheder, om hvilke de have villet bære Omsorg, fordi det nævnte brev kuns paa ét Sted, navnlig hos Hans Erichsen paa Grarup, der er deres Ejendom, er i forvaring, siden det er udgivet og afgiuet, at det ikke ved Ild eller andet ulykkelig Tilfælde, hvilket Gud naadigst vilde forbyde, maatte bortkomme. For nu, at de hver for sig det derover maatte have et paalidelig bevis og Vidnesbyrd have de ind-stændigt villet bede os og andrage paa, at vi ville nu tage dette brev i Aasyn og lade os for læse, og hver af dem gunstigen at meddele et troværdig Videmas og Transumpt af samme. Da vi nu finde det ikke meere end billig, at efterkomme dem vores Naboers bøn og begæring, og vi ikke kunde benægte nogen et Vidnesbyrd om Sandheden, saa have vi saa meget mindre tørret afslaae dem deres bøn, men bekjende og bevidne herved og saa hvit, som det sig sømmer paa Embeds vegne, at vi sandfærdig for vores Øine have seet, havd i Hænder og have os hørlig ladet forlæse et paa Pergament skreven brev, fuldkommen i Ord og bogstaver og uafændret og uraderet og ufortæret i alle Maader, derunder to kong- og førstlige Segl, det eene noget større end det andet, i blik indfattet og paa rød Vox trykket, lydende fra Ord til Ord, fra begyndelsen til Enden, som følger:

Vi Dorothes af Guds Naade til Danmark, Sverige, Norge, de Venders og gothers dronning og Frederich af sammes Naade Arve til Norge, Hertuginde og Hertug til Slesvig og til Holsten, Stormarn og ditmersken, til Oldenborg og delmenhorst, Grevinde og Greve, gjøre vitterligt, i det os i aabenbar bekjende og med dette vores brev bevidne, for enhver, at Vi af besynderlig bevaagenhed, Naade og Hengivenhed i velbetænkt Hue for os og vores Arvinger naadigst have forundt, tilladt og bevilligt den dygtige, vores kiære troe Undersåtte Jeppe Mathisen til Gradorp (gammel benævnelse for Grarup), Vores fogd i Haderslev bosiddende, at han, hans broder Nis Matzøn, deres børn og Efterkommere herefter til evige Tider skal og maae nyde og bruge al

den frihed, som deres salige forfader, fra Oldtiden nedstammende, have i hænder havd og brugt, og at samme Jep Mathesens brødre? deres

2

børn og Efterkommere alle disse Godser, de som ere fra deres salig fader Matths Gun dem efter ham ere tilfaldne i Arv og de, som de endnu i tilkommende Tider maate komme i besiddelse af, saa quitt og fri, som de ere deres salige forfædre forundte, og de selv hidintil have havd, og endnu i nærværende Tid have og besidde med alle Herligheder og Rettigheder herefter videre bestandig skal og maa nyde og bruge; hvilket Vi altsaa i kraft af dette Vores aabne brev samtlige dem tillade og bevillige uden nogen som helst Svig (ohne Gefährde) bestandig og fast at beholde. Vi forbyde alle vores Amt-mænd og fogeder, som nu for Tiden ere, eller i tilkommende Tider komme, heri at hindre eller at forurette de fornævnte Undersaddere. Til Vitterlighed og bedre Vidnesbyrd og større Sikkerhed have Vi begge vores Kongelige og fyrstl: Seglæ (Secreter) ladet hænge neden under dette Vores brev, som er givet paa Gottorff efter Christi fødsel 14 hundrede, derefter i det tre og halvfemdsindt tyvende Aar paa dagen Sct, Catharina, den hellige Jomfru, ad relationem (d.r. efter foredraj)? Af vor kansler Hans Rantzawau. Til sandfærdig Vidnesbyrd herover have vi borgemester og Raad disse breve tre (dem i tre Afskrifter) med vores Raads Segl bekræftet, samt ladet neden vedhænge og givet i Haderslev den 27. Februar 91. (1591). Ifølge heraf confirmere og bekræfte Vi hoiest og hoienvænte dronnings og Hertugs Ld. Ld. Christelig Ihukommelse over indleverede brev i alle Punkter og Clausuler, som det retbestandig kan og maae skee, saaledes, at Claas Frederichen, Niels Hansen og Erich Jepsen tillige med deres Efterkommere herefter bestandig maae nyde og delagtig være lige frihed, som deres forfædre i Medfør af brevet foran dem have havt i dag skulde de desuagtet yde den fra gammel Tid skyldige Pligt og Gebør. Herefter vores Amtmænd og fogeder og Enhver hørsom have at agte. Til bekræftelse under Vor Kongelige Haandtegning og Secret Given paa vores Slot ved Haderslev den sjätte Marz i det Éen Tussindste sex hundrede sex og tredsindsigste Aar. Christian IV. Det kongelige segl er bortkommen fra originalbrevet, men dets spor er kendelig. Oversat på dansk efter det tyske herrebrev, givet af kong Christian den fjerde i året 1636 af Otto Kier, ridder af Dannebrogen. Af de på gården Grarup befindtlige vedkommende dokumenter tilføjes endnu i dansk oversættelse en erklæring til sætningscom-missionen for Haderslev amt af 3. febr. 1798 (affattet af advokat J. Iversen) af de daværende 3 frigårdsbesidder Nis Simonsen på Sparlund, Jørgen Hansen Gonge på Grarup og Christian Hansen Gonge på Vestergaard, som lyder: Pr. Pr. Da vore frigodser Sparlund og Vestergaard i forrige tider have hørt til godset Grarup og følgelig med samme nyde lige rettigheder og friheder, så vilde den kongelige sætningscommission tillade os, at vi sammenføje den os efter befaling påliggende fremlægning af de vore godser påhvilende friheder herved under ét, og at vi til dette øjemed forholde os til følgende to dokumenter:

1. Et af magistraten i Haderslev verificeret privilegium af dronning Dorothea og hertug Friederich, fornere konge til Dan-mark, af dette navn? Den første, som er udstedt i året 1493.

2. Den senere confirmation af dette privilegium af Christian IV d. d. Haderslev den 6. marts 1636. Da vores besiddelser i de tvende anførte dokumenter udtrykkeligen er erklærede for frigodser og fra oldtiden af er incorporeret frigodserne, så er det også en selvfølge, at vi bestandig med hverandre have fuld lige immuniteter og rettigheder; disse består:

1. Befrielsen fra at erlægge nogen herreskat (landgilden).

2. Befrielsen fra al indkvartering, "Hautjeneste (Hoftjeneste), som også magasin- og fouragelevering.

3. Befrielse fra alle sogneembeder, som tinghører, sognefoged og kirkevægerembeder o.s.v.

3

4. Befrielse fra alle byrder, som kørsler og ægter, med undtagelse af kongekørsler til befordring af den herskabelige suite.

5. Befrielse fra mølletvang, og ved reparationer forefaldende hånd- og spandtjenester, derimod er vi skyldige at erlægge amtsanlæg-pengene, som også at deltage i resectionen af landevejene og, uagtet vi for vore sønner nyde frihed for militærtjeneste så yder vi dog vort bidrag til stillingen af en land?-----mand, som udtages af sønnerne af vores indsidere som står opførte i lægdsrullerne.

I contribution betales i øvrigt af Sparlund 1 rd. 22 sk., af Grarup 2 rd. 28 sk. 6 d? og af Vestergaard 4 rd. 19 sk. månedlig. Ved det sidste gods er 3 baaster?, 1 toftegods og 3 landbol; ved Grarup kun 3, og ved Sparlund kun 1 landbol, hvilke foruden de betingede afgifter også gør visse håndtjenester til os og hæve ej af dem såvel fæste som bøder. Endeligen bemærke vi endnu, at vi forhen have nydt jagtfriheden på vore marker, om hvilken som også de ovennævnte friheders fremtidige nydelse og forsikring ved en allernådigst confirmation vi herved underdanigst bede. Pro rera copia Rybner. Nogle bemærkninger af oversætteren. En allerførste confirmation af de friheder, som efter det oprindelige benådningsbrev, de omtalte frigårde nyde, behøves ikke. Når en confirmation udbedes i forstående indlæg, så har meningen uden al tvivl kun været, at hævde deres rettigheder når sognet vilde få den nye skyldsætning. Det oprindelige benådningsbrev fra 1493 opfører ikke de frigod-serne påhvilende rettigheder og befrielser syn, men sådant er også unødvendig, da de ligger i udtrykket: herlighed og frihed, hvor-med disse godser er forsynede. De er derved bleven fuldkommen lig de adelige godser og besidder og nyder fuldkommen deres rettigheder og friheder; dog have forholdene ført det med sig, at de er indlemmet amtet og herredet, og altså må yde, hvad deraf er en selvfølge f. Eks. amtsanlæg o.s.v. og bidrag til vejvæsenet. Jagtfriheden er aldeles uomtvistelig som og hvad ellers speciel i indstillingen af 3. febr. 1798 til sætningscommissionen er anført På nævnte indstilling er ikke påfulgt nogen resolution, men ved opmålingen til den nye sætning er for godsernes kvantitetareal udmidlet, hvorimod det ikke er boniteret, til bevis på, at frigårdene ikke skulde medtages i sognenes nye sætning. I de af amtsforvalter Scheel i Haderslev den 11. novbr. 1751 meddelte efterretninger om Haderslev amts kontribution og magasin-pligtige plovtal, er deres frihed fra magasinleveringen udtrykkelig anerkendt, også bemærkes der, at de fra oldtiden nyder samme frihed med de slesvigske noblesse. Haderslev den 5. maj 1861. Otto Kier, ridder af Dannebrog. Kongelig may: herredsfoged udi Haderslev herred.

Jeg Nis Hansen Keding på Olufskær, Knud Jensen i Sode og Jacob Foed i Hajstrup, sandemænd i samme herred, gør vitterlig at år efter Christi fødsel 1690 mandagen den 15. december, da var skik-ket for os og menige herredsmænd, som den dag ting søgte, ærlig, agt og velfornemme mand Frederich Clausen i Vestergaard, der da lovlig eskede og fik et fuldkommen tingsvidne af 8 trofaste dannemænd, som var Jørgen Lassen i Stenderup, Jep Jacobsen, Nis Hansen, Hans Erichsen ibidem, Hans Madsen, Jørgen Persen, Jens Christensen og Hans Jessen i Lønt, hvilke forskrevne 8te mænd for os vidnede at de så og hørte samme dag og tid på fornævnte ting, at Fall Nissen, Hiendre Nissen på Årø. Claus Hundevad i Vonsbæk, Peder Knudsen i Hajstrup på deres egne vegne, Jørgen Hansen på Årø, Anders Nielsen i Sverdrup, Mads Falsen i Hajstrup og Nis Marchorsen i Raed [Rade] på deres hustruers vegne, samtlige som arvinger efter salig Trin Nisses på Årø, en søsterlod, desligeste Erich Nissen i Flovt på sin hustrus vegne, Peder Hansen ibidem og Claus Hansen på Årø på deres

4

egne vegne som arvinger efter salig Maren Hanses i Flovt en søsterlod, stod alle i dag personligen her inden tinge for dom og ret, først samtlige Trin Nisses arvinger såvel Maren Hanses arvinger, af fri villie og velberåd hu og sind, for dem og alle deres arvinger gav erlig og velfornemme mand Frederich Clausen i Vestergaard, hans hustru og begge deres arvinger en fuldkommen sikker, tryk skøde og afkald, som er for al den lod og part fornævnte salig Trin Nisses og salig Maren Hanses kunne arve lade og tilfalde udi Vestergaard og dets tilliggende ejendom efter fader og moder, såvel søstre og brødre, det være sig husbygning, ejendom, ager og eng, skov og mark, vådt og tørt, støcke og stuf, forte og fægang og fiskevand, slet intet undtagen eller forbeholden i nogen måder, som nu til bemeldte gård hører og ligger med rette, aldeles kvit og fri for alle og enhver mands på- eller tiltale, som noget herpå med rette kan have at sige, øvrigheds og kirkens rettighed undtagen. Og kender fornævnte salig Trin Nisses arvinger, såvel salig Maren Hanses arvinger, for dem og deres arvinger her efterdags ingen lod, del, ret eller arvepart at have udi Vestergaard at fordre, men takkede de alle og enhver for dem og alle deres arvinger forbemeldte Frederich Clausen, hans hustru, børn og arvinger godt for god oprigtig og nøjagtig betaling, som dem er sket og gjort i alle måder. Hvorpå de alle rakte Frederich Clausen deres hænder. Og er denne skøde lovligen lovbudt tre tingdage før og efter skøden, og aldeles medfaren som loven formelder, at således her inden tinge er gangen vidner vi med vores vanlige zigneter heneden undertrygt. Actum ut supra. No281. Over Frigården Vestergaard i Øsby sogn, Haderslev herred, dens retsforhold til dets samme underliggende fæstegods. Retslig betænkning af Otto Kier, ridder af Dannebrog, forhenværende embedsmand. Den oprindelige kilde til de betydelige friheder som de i Haderslev amt i Hertugdømmet Slesvig beliggende 16 frigårde ansatte til 13 19/36 plove, endnu i dag nyde forud for alt bøndergods er ikke ganske nøje at opdage. Rigtignok er hver enkelt besidder af disse gårde benådede med disse friheder i deres nuværende omfang ved enden af det 15de århundrede af de daværende landets fyrster ved gavebreve, i anerkendelse af deres besynderlige bevågenhed for en eller anden dem ydet velbehagelig tjeneste, men det fremgår af det på pergament udfærdigede gavebrev af 27. februar 1493, hvori dronning Dorothea og hertug Friederich have stadfæstet sønnerne af Matz Gun, navnlig Jeppe og Nis Matsen i alle de rettigheder, som deres forfader fra gammel tid have nydt med hensyn til deres godser Grarup, Sparlund og Vestergaard, at disse gårde allerede længe forhen have været i besiddelse af disse forrettigheder, og det er ikke usandsynligt, at de var levninger af de len, som, medens Danmarks ældste krigsforfatning endnu bestod, styrismændene på ledingsflåden have været tillagte til vederlag for deres forpligtelse til år for år, når kongen opbød hans krigsflåde til et ledingstogt, at betræde? hvert til hans skibslen hørende skib som dets anfører. I Danmarks ældste statsforfatning var mellem kongen og den på sin tofte i de oprindeligen anlagte adelsbyer som selvejer boende bonde ingen friere stand. Enhver funden landsby stod for sig selv-stændig, og dens beboere havde hver en lige stor lod i den byen tilhørende efter markforfatningen i fællesskab til korn- og kvægavl i bedrift tagne bymark. Alle lodsejere rådslog og tog beslutninger angående deres bys anliggender på grunden. Senere, da flere af disse byer havde forenet sig at danne et herred, skete dette på herredstinget, hvori en af kongen udaf bondestanden valgt herredsfoged havde forsædet i henseende til alle herredsanliggender. Således bestyrede gennem hele Danmarks rige, som dengang strakte sig fra Eideren til hinsides Øresund over til de nu til Sverige hørende provinser Skåne, Halland og Blekinge, bonden hver især i sit herred med hans ligemænd den hele indre forvaltning inden og udenfor retten, og kun sjældent øvede kongen i vigtige sager den ham tillagte myndighed som øverste dommer.

Kongens vigtigste magtfuldkommenhed bestod dengang deri, at han var hele rigets øverste krigsfører, og som sådan beføjet til at opbyde landets krigsmagt, enten i dens hele omfang, eller en så

5

stor del deraf, som efter hans skøn behøvedes til et af hans veltrinet tog til søs mod landets fjender. Ligeså ukunstlet og simpel som landets indre bestyrelse var også dets forsvarsvæsen ordnet. Imod enhver fjende,

som var falden ind i landet, var enhver fri våbendygtig mand pligtig at følge kongens opbud. Fandt kongen det nødvendigt til landets forsvar, at tugte en truende fjende ved at angribe ham i hans hjem, da skete togtet altid ad søvejen, og kaldtes leding. For at tilvejebringe det nødvendige antal skibe tjenlige til krigsbrug (langskibe kaldet) var hele landet delt i skibslen. Hvert langskibs besætning har sandsynlig i ældste tid, foruden styrismanden som anfører, næppe været større end 8 bevæbnede frie bosiddende mænd, og hvert skibslen bestod derfor af 24 i adelsbyerne beliggende fulde gårde, ansatte til 1 mark guld, det er en hel plov. Disse gårde var pligtige at bygge et krigsskib, og til enhver tid at holde det i en sådan tilstand, at det var tjenligt til et søtogt, og når skibslenet blev opbudet til et ledingslag at møde dermed i den af kongen bestemte havn med fuld besætning og udrustning og alt fornødent af våben og levnedsmidler for en tid af 4 måneder. Deltagerne i et sådant skibslen var inddelte i 3 lige dele. Den tredje del af dem som stod for turen, altså 8 af disse gårdmænd, som kaldtes havnebrødre, besteg med deres egne folkevåben, bestående i sværd, spyd og jernhat (hjelm) skibet, for at føre det under styrismandens befaling til samlingspladsen. Kun den våbendygtige selvejer af en gård i adelsbyen var dertil berettiget og forpligtet. Således hvilede ledingstjenesten hvert tredje år på selvejeren af en fuld til en mark guld eller en hel plov ansat gård. Senere imidlertid, da de oprindeligen udelbare fulde gårde efter kristendommens indførelse blev delbare, og der gaves halve gårde til en halv mark guld eller 4 mk. sølv, eller endog fjerdepart gårde til ¼ mark guld eller 2 mk. sølv (½ eller ¼ plov) besteg selvejerne af disse mindre gårde skibet kun hvert 6te eller 12te år til at gøre et søtogt. Da styrismændene var pligtig til hvert år at følge kongens opbud, blev han også til vederlag herfor belønnet med land, ansat til 3 mark guld eller 3 hele plove, og havde desuden også indkomster af skibslenet, som nøjagtig findes optegnede i den i året 1240 af kong Valdemar den Anden givne jyske lovbog. Det er vistnok denne krigsforfatning der bragte den første spire til en højere, af selve bondestanden fremgået stand, som tillige med gejstligheden efterhånden vandt større indflydelse, magt og forrettigheder og omsider underkuede den gamle frie bondestand. Det er ikke usandsynligt, at frigidserne i amtet Haderslev er levninger af disse styrismændene tillagte landerier, og at de friheder, som efter dronning Dorotheas og hertug Friedrichs antydning i det Matz Guns sønner givne fribrev, gårdene Grarup, Sparlund og Vestergaard allerede forhen have nydt, hidstammer fra en tid, da Madz Guns forfader havde land til 3 mark guld i len som styrismand for det omliggende skibslen. Rigtigheden af denne gisning, som dog synes at svækkes noget derved, at syd for Haderslev Næs og nord for Hejlsminde ingen spor findes af de gamle styrismænds lensgårde, har imidlertid mindre praktisk vigtighed, da frigårdenes rettigheder hidrøre og endnu beror på de i sidste periode af middelalderen af landsfyrsterne dem givne og vistnok i hovedpunktet overensstemmende åbne fribreve. 2. Originalen af det åbne brev som dronning Dorotheas og hertug Friedrich i året 1493 på Sct. Cathrinas dag under kongelig og fyrstelig segl have udstedt på Gottorp til Matz Guns sønner, til bekræftelse på de gårdene Grarup, Sparlund og Vestergaard tilståede friheder er ved krigens hærgelse gået tabt, men i året 1591 har da de daværende ejere sørget for ved magistraten i Haderslev at erholde 3 i lovlig form udfærdigede ordlydende afskrifter deraf. Disse afskrifter som vare blevne frelste, blev lagt til grund for en af kong Christian IV på slottet Haderslevhus under 6. marts 1636 givne allerhøjeste confirmation. Dette på pergament sirlig udfærdigede og af kongen egenhændig underskrevne dokument hjemler fuldstændigen disse gårdes forrettigheder og friheder.

Kernen i dette i den tids stil affattede åbne brev ligger i de få ord: at Madz Guns sønner for dem og deres efterkommere så kvit og frie, som de nævnte godser er deres salige forfader forundte, og de selv

6

hidindtil have nydt og haft i besiddelse, i fremtiden må og skal nyde som fri ejendom med alle rettigheder og herligheder for dem og deres børn og efterkommere i kraft af samme. For at kunne danne sig et klart og rigtigt begreb om hele betydningen af dette kongelig – fyrstelige tilsagn, som af kong Christian IV næsten 150 år senere, på andragende af de daværende arvebe-siddere af gårdene Grarup, Sparlund og

Vestergaard, navnlig Claus Frederichsen, Niels Hansen og Erich Jepsen med allerhøjeste confirmation er bleven stadfæstet, må man gøre sig hertugdømmet Slesvigs inden forfatning til den tid, da disse benådningsbreve bleve udstedte, anskuelige. I alle slesvigske amter og landskaber var dengang den største del af bøndergodset kronens ejendom, og beboerne havde samme af landsherren kun i fæste på livstid. På dette kongelige eller hertugelige fæstegods, bestående dels i hele gårde til en fuld plov, dels i mindre gårde af mindre dele af en plov og endnu mindre besiddelser, som toftegodser og landboler, hvilede fra endnu ældre tider plovskatten eller den månedlige contribution, unøjagtig fordelt efter hver besiddelses størrelse og desuden en forpligtelse at levere mulig i magasinkorn 1 tønne rug og 1 tønne havre af hver plov efter hvert amts oprindelige plovtal, altså i amtet Haderslev efter 1100 plove. Landsherren havde desuden udbetinget sig af hans i fæste udgivne gårde og mindre besiddelser, af disses brugere på livstid en årlig pligt, (i det gamle officielle tyske sprog for hele hertugdømmet kaldet: de jarliche plicht, senere die jährliche pflicht), bestående i en vis pengeafgift og alle slags ydelser af landets produkter f. eks. Får, lam, høns, æg, fisk, køer, kul, salt, brændetræ o. s. v., og visse fastbestemte spænd- og håndtjenester til landsherrens ladegårde og andet brug, hvilke ydelser i det nordlige Slesvig almindeligen er bekendte under navnet landgilde, som vistnok betegner en landleje eller pagtafgift. De gamle, fra den ældre tid hidrørende ejendomsgårde, som havde kunnet opretholde deres ejendomsret dertil, var rigtignok også betyngede med landgilden, dog ikke som en pagtafgift, men som en dem pålagt skat, grundet derpå, at deres forfader havde været vante til under navn af studt og inne at tjene kongen med kørsler samt andre tjenester og yde ham visse andre natural præstationer til hans hofholdning. Deres forhen højere stilling i staten var nemlig i tidens løb bleven indskrænket på en dem tilkommende fri benyttelse af deres ejendom havende jorder og skove, samt til fri dispensation og i særdeleshed til fri overladelse af disse i arv til deres slægt efter arveloven i modsætning til fæstegårdsmændene, hvis ret til de af dem på livstid overtagne gårde ophørte med deres død. Alle bønder, såvel ejendoms- som fæstemænd betegnedes til denne tid som kongens husmænd (: i det officielle sprog: Huuslyde:) det er: som underliggende under hans ret, hvoraf i hvert amt dengang fandtes et, hvorpå hans amtmænd og deres underordnede embedsmænd: husfogderne og ridefogderne overtog hans landsfaderlige rettigheder. Disse forhold vare hinanden lige eller dog idet mindste lignende i alle Slesvigs amter og landskaber. I hertug Johannes den ældres tid og indtil 1766 stode bønderne i amtet Haderslev omtrent i samme forhold til ham som deres hertug, som bønderne på de adelige godser, hvorunder de vare henlagte, stode til arveherrene af samme. I gerningen vare dog hines borgerlige stilling langt gunstigere end disses. Hertugen var med landets stænder, som dengang bestode af adelen (ridderskabet og prælaterne) samt afordnede fra en del af landets stæder, med udsluttelse i bondestanden, i henseende til plovskatten og de øvrige grundskatters bestemmelse i den grad indskrænket, at han ikke turde oppe- Det ældste hertugelige slot i Haderslev amt stod på Bøghoved. Hertug Johannes den ældre lod det nedrive og igen på ny prægtig opføre østen for Haderslev. Han lod det kalde Hansborg, men efter hans død kaldtes det igen stedse Haderslevhus.

bære dem, førend de af landstænderne vare bevilgede og deres størrelse for en vis årrække fastsatte. Denne indskrænkning udstrakte sig også på den bøndergodset påhvilende plovskat. Derimod havde han som overherre over den største del af amtets bøndergods fri rådighed til at forhøje derover ved

7

udløbet af de af ham derover på livstid udstedte fæstebreve, og var uindskrænket i henseende til landgildens pålæggelse derpå og på det der iblandt beliggende gamle ejendomsgods, dog må det taknemmeligen påskønnes, at samtlige landets fyrster ingen forandring foretog i skattevæsenet for at forøge indkomsterne, eller nægtede nogen af sine ham undergivne fæstebønder efterfølgende i det af faderen i fæste hafte gods, når denne kun var dygtig til at bedrive det. Således kunde også fæstebonden,

uagtet han dertil manglede retslig krav, fortrøste sig til at hans fæstegård forblev hos hans afkom, og at frugterne af hans arbejde på samme kom hans familie tilgode. Som landets herre udøvede hertugen desuden udelukkende jagten i hele amtet med den hans undersåtter påhvilende jagtfølge, var og udelukkende ejer af alle søer og det deri værende fiskeri, af alle strømme og de derved anlagte møller, hvortil de dertil henlagte landsbyer og stæder vare tvangspligtige, som også pligtige til at gøre hoved- og spandtjenester, han var tillige berettiget til at udskrive i offentlige øjemed ægter og andre tjenester. Alt dette var en følge af den kongen eller hertugen, som landsherre, tillagte højhedsret og denne udstrakte myndighed indbefattedes i det ene udtryk: hans herlighed. Det fremgår af forestående, hvilken stor betydning det havde, når en af landsherrerne af særdeles bevågenhed havde overdraget denne hans herlighed med ejendomsretten til en eller anden af hans undersåtter på evig tid over det af dem beboede gods med alt tilbehør, thi denne blev derved beføjet til at udøve den ham over-dragne herlighed indenfor hans gods hele område. Det var en følge heraf at ejere af det med herlighed benådede gods som herremænd blev optaget i landets adelsstand og var berettiget til at føre et selvvalgt våben i hans segl, hans gods blev fritaget for at betale landgilden, de såkaldte herrepenge, han oppebar landgilden af den del deraf, som han ikke selv vilde eller kunde drive under hovedgården. Sædvanligen skete dette efter det af landsherren givne mønster, ved at udgive det i fæste på livstid med en nærmere fastsat årlig afgift i penge, naturalleveringer og tjenester til hovedgården. Som ejendomsherre udstedte han til hans fæstemænd fæstebreve, lod sig af dem betale fæstepenge og hævede af dem de forfaldne bøder på samme måde som kongen eller hertugen af deres fæstebønder. Den ham overdragne herlighed hjemlede ham jagt-friheden indenfor hans gods grænser; frihed for magasin- og fourage-leveringer, for indkvartering og hoveri-tjenester; befrielse for alle sogneembeder samt for alle ægter, med undtagelse af den kongelige suites befordring og mølletvangen og de dermed forbundne forpligtelser. Dette alt og andre Jeppe Mathesen blev af dronning Dorothea og hertug Frederich /: senere konge til Danmark:/ i deres ham givne åbne brev på sct. Catharinas dag i året 1493 tiltalt som deres dygtige og kære tro undersåt. I det af amtsforvalter Schnell under 11 Novbr. 1751 udfærdigede contributionsregister bemærkes, at frigårdsbesidder-ne have samme friheder som den slesvigske noblesse, og Otto Holgersen Rosenkranz til Tørning, som indtil året 1525, da han døde i Lybek, var gift med Margaretha Gun, en datter af Matz Gun på Grarup, Sparlund og Vestergaard {dette er fejl, han var gift med Margretha Ganz, datter af Jesper Ganz til Putlitz, opl af Ole Bech Knudsen, Århus} har vistnok anset hende at være i lige stand med ham. _____ rettigheder f. eks. at anlægge møller til eget brug inden godsets område, omfatter begrebet: Ejendom til godset med herligheden, og når frigårdene i Haderslev amt er indcorporerede i samme og underlagt herredet og sognet, så ligger det blot deri, at hver for sig er for ubetydelig til at danne et eget distrikt og en egen jurisdiktion. Som i amtet indcorporeret tage de altså selvfølgelig del i amtsanlæg, og er pligtige til at deltage i landevejenes vedligeholdelse efter deres plovskats størrelse. Dette er det væsentlige hvori de vare forskellige fra de store adelige godser.

Hvor betydelige de forrettigheder var med hvilke de tre benævnte frigodser Grarup, Sparlund og Vestergaard var benådede af de daværende landsherrer, fremgår ydermere deraf, at der blev dem tilstået, at udvide de deres iboende gårde med tilligende forundte herligheder på alt det bøndergods, som de herefter måtte erhverve sig. De have ikke haft evne eller lejlighed til at afbenytte disse store forrettigheder ved at samle et større adeligt gods i rette tid; thi senere blev de deri forhindrede ved en

8

forordning af den bonde-venlige hertug Johannes den ældre, der forbød herremændene at købe fæstegods ind til deres gårde, da han ikke vilde tillade, at hans fæstebønder skulde underkastes adelens hyppig over dem misbrugte magt, og denne kloge fyrste desuden meget vel indså hvor ska-delig landgildens tab vilde indvirke på landets finansvæsen, når denne abnorme klausul i fribrevene ikke ved et sådant forbud blev

gjort uskadelig 3. Familien Gun, senere Gunge havde i den fælles bekendte stamfader Matz Guns tid deres sæde på godset Grarup. Den delte sig siden i 3 grene, som selvstændigen bosatte sig på Grarup i Grarup sogn, og Sparlund og Vestergaard i Øsby sogn. Tilsammen var de 3 gårde ansatte til 2 15/32 plove, hvis areal ved opmålingen til den nye sætning befandt at være 360 tønder 6 14/16 skæpper a 320 kvadratroder, altså rigeligen 450 tønder i sædemål efter 240 kvadratroder pr. tønde. Den oprindelige hovedgård Grarup har i egen bedrift det største areal, nemlig 97 tønder 6 10/16 skæpper, og er 13 tønder 6 10/16 skæpper udlagte til 3 næsten lige store landboler. Den står i det hele ansat til 83/96 plov. Sparlund, der er ansat til 35/72 plov, har under egen drift 66 tønder 5 4/16 skæpper og har afgivet til et Friinderfæste kun 9/13 skæpper. Vestergaard, der er ansat til 1 67/144 plov, har under egen drift kun 62 tønder 5 5/16 skæpper, det øvrige areal, som ligger i nabosognet Halk og udgør 109 tønder 4 2/16 skæpper er som ovenfor anført, fordelt mellem 3 fæstegårde og 3 landboler. Dens nuværende arvebesidder er Christian Gunge, den () i slægtsfølgen efter stamfaderen Matths Gun. I året 1591 lode Hans Erichsen til Grarup, Laurenz Hansen til Vestergaard og Jep Jørgensen til Sparlund, som anført hos magistraten i Haderslev udfærdige 3 videmerede afskrifter af det i året 1491 af dronning Dorothea og hertug Friedrich givne åbne brev over deres godsers friheder, for muligen at sikre dem, hvis originalen skulle gå tabt. I året 1636 lod de daværende arvebesiddere af disse gårde Claus Friedrichsen, Niels Hansen og Erich Jepsen, efterat virkelig originalen som følge af, at ejerne under krigens hærgelser havde set sig foranlediget til at nedgrave det, var bleven ulæselig, confirmere af kong Christian den IV. Denne kongelige confirmation, i hvilken disse omstændigheder nøjagtigen er optegnede, og i hvilken det ordlydende indhold af den ulæselige original efter de af magistraten i Haderslev udfærdigede videmerede genpart er indlemmet originalconfirmationen, opbevares for tiden på gården Grarup. I året 1798 have de daværende frimænd Nis Simonsen på Sparlund, Jørgen Hansen Gunge på Grarup og Christian Hansen Gunge på Vestergaard i en af dem af sætningscommissionen for Hader-slev amt afæsket erklæring angivet deres friheder og andraget på sammes anerkendelse. En reso-lution er ikke påfulgt, men commissionen har undtaget deres besiddelse fra alt bøndergods, og den dermed påtænkte nye sætning, og indskrænket sig til, at lade alt dertil liggende land opmåle uden at ansætte det til bonitet. Således have disse gårde opretholdt deres udmærkede stilling forud for alt bøndergods, og det samme er tilfældet med de øvrige frigårde i amtet, som findes i et antal af ().

Den adkomst som alt adeligt gods i hertugdømmet Slesvig har på dets friheder og forrettigheder, beror alene på den oprindelige af landsherren til private mænd skete overdragelse til fri ejendom og med herligheden. Ejendommenes overdragelse, uden tillige med herligheden, havde kun en fri rådighed over samme og arveligheden til følge, men ikke fritagelsen for at betale landgilde og hjemlede ej heller de ovennævnte forrettigheder. Den medover-dragne herlighed er altså det karakteristiske kendetegn på alt adeligt gods. Dette bevises tydeligt ved gamle dokumenter over skete overdragelser af krongods til private mænd. I året 1523 overdrog kong Frederik I til Jes Hugger i Stenderup gården Stenderupgaard som et frit bøndergods i arvelig besiddelse og ejendom, men da ham ikke tillige overdroges herligheden, så nyder det ikke nogen af de friheder, som er tillagte frigårdene og som disse endnu nyde. Kong Frederik III overdrog til hans feltherre Hans Schack på Gram en stor del af det iblandt dette godsers jorder strøede kongelige fæstegods; ansat til 16 plove, for en sum af 5369 r Kour. med herligheder dertil. Disse 16 plove er indlemmede godset og nyder som

9

følge heraf med samme alle adelige friheder og rettigheder, med eneste undtagelse af, at disse plove er betyngede med magasinkornet. Der kan altså ikke være mindste tvivl om, at de haderslevske frigårde bærer alle kendemærker af adeligt gods og at deres arvelige besiddere have været i besiddelse af den slesvigske adels forrettigheder, og have indtaget en fremragende stilling over bondestanden. Disse personlige

forrettigheder er i det væsentlige af dem ikke håndhævet, da deres gårde ikke yde midlerne dertil, men de realrettigheder, som er dem tillagte i al fremtid. Og som det er de kongelige embedsmænd pålagt ukrænket at opretholde, er i gerningen forblevne dem ukrænket, og er også for fremtiden ukrænkelige. 4. Arvebesidderne til Vestergaard have afbenyttet deres fraliggendes gårde og 3 landboler i Halk sogn overensstemmende med den for det kongelige fæstegods i amtet Haderslev brugelige måde. De udgave det under lignende vilkår i fæste på livstid udstedte fæstebreve og lode sig for livsfæstens overdragelse udbetale en indfæstningssum som regelmæssigen blev erlagt førend fæstebrevets udstedelse for at det kunde kvitteres for samme, de udbetingede sig deri visse årlige ydelser i penge, naturalier og tjenester til gården, lig landgilden af det kongelige fæstegods; de indbetalte til den kongelige ridefoged plovskattens beløb for den hele gård, altså af 1 67/144 plov, som i hertug Hans' tid stænderne blev fastsat til 1 gylden fordelt på 3 til 5 år og steg til 9 mk. månedlig af ploven, og lode sig den igen erstatte af hver af deres i fæste udgivne gård eller landboel efter forhold, de pålagde deres fæstere at tillægge, han senere af landsherren i fremtiden måtte pålægges i forhøjelse eller ny skat, gave dem derimod forsikring på, at enhver formindskelse i skatteydelsen ligeledes skulde komme dem til gode. På en videre afgiftsforhøjelse i fæsterens livstid gave de afkald; de udbetingede sig visse spand- og håndtjenester til hovedgården og lovede fæsteren, når han troligen opfyldte, han ham efter det modtagne fæstebrev havde overtaget sig. Med hensyn til hans fæstegods' frie hjemmel for hver mands på- og tiltale, præstens og kirkens rettigheder undtagen, og gave ham den forsikring, at når han og sine ikke opførte sig anderledes imod ham, deres husbond, end som det ærlige folk vel sømmer og anstår, at han da skulde nyde sin fæste på livstid uforkrænket, og at han, grundejeren, da vilde være hans gunstige husbond, og beskytte og håndhæve ham imod al ubillig overlast, så vidt billig og ret være kan. Således er det indlysende, at ved en af hans fæstemænds dødelige afgang Vestergaards ejer ikke retslig er forbundne til, på ny at give dem i fæste på livstid til en af deres slægt. I mange slægtsfølger er imidlertid på andragende til denne gårds arvebesidder fæstets fornyelse sket til den forrige fæsters arvinger, eller andre, som efter en sluttet overenskomst har ønsket at måtte indtræde i hans sted, men dette er altid kun sket med hans mindelige tilståelse.

En sædvane udøvet i mange århundrede tilbage i tiden, hvorefter uden forandring af fæstegårdens eller fæstelandsbolets vanlige afgifter og ydelser til hovedgården, stedse er tilvejebragt en mindelig overenskomst om indfæstningssummen, som den nye fæstemand har at erlægge med hans livsfæstes begyndelse, har vistnok ført fæsteren på den tanke, at til trods for fæstebrevets modsatte indhold disse fæstesteder er at anse som arvelige, og denne tanke har vistnok derved vundet i styrke, at kongen af landsfaderlig hensyn til hans fæstebønders velgående, ved forordningen af 14. april 1766 har skænket dem arveretten til hans fæstegårde for deres børn og slægtninge efter den deri foreskrevne arvefølge, efter indledningens egne ord, for at de, i den visse udsigt, at frugterne af deres arbejde vilde komme deres efterslægt til gode, desto frejdigere kunne forbedre deres gårdes bedrift; thi det ligger nær at antage, at denne velgørende lov også er at anvende på det fæstegods som af private mænd er udgivet i livsfæste. Men det er almindeligen erkendt at successionsordningen i det kongelige fæstegods af 14. april 1766 aldeles er indskrænket på dette, og medfører ingen som helst forbindtlighed med hensyn til dette fæstegods, som af privatmænd er udgivet i livsfæste, altså at private grundejere ikke derved er indskrænkede i deres dispositionsret over deres ejendomme.

10

Grunden herfor er let at opdage. Det er en frivillig, på en rigtig opfattelse af samfundets store interesse i at fremme agerdyrkingen beroende gave, som kongen forundte hans fæstebønder ved at gøre deres hidindtil, kuns på livstid dem overladte fæste-steder nemlig i deres familie, og at tilstede dem en friere dispositionsret over samme; men da han i dette øjemed kun har kunnet forføje over hans egen ejendom, så har han også indskrænket sig derpå, og er det langt fra at kongen ved lovgivningen vilde krænke fremmed

velerhvervet ejendomsret ved at tvinge private grundejere til at følge hans eksempel. Dette vilde have ført til en ubeføjet gavmildhed på fremmed bekostning. Når således successionsordningen i det kongelige fæstegods af 14. april 1766 ikke kommer Vestergaards fæstere til gode, så er ingen anden rettesnor for deres retslige forhold til hovedgården, end netop enhvers fæstebrev, som er det eneste adkomstdokument de have til deres fæstegods, og som utvetydig og udtrykkelig kun hjemler dem rettigheden dertil på livstid, og kun forpligter hoved-gårdens ejer til at overholde de i hans udstedte fæstebrev med dem overtagne forpligtelser indtil dets udløb ved fæsterens død. 5. Arvebesidderen til Vestergaard har ikke båret behørig omsorg for, at de gården vedkommende vigtige dokumenter behørig er samlede og opbevarede. På samme findes ikkun 2 ældre fæstebreve over den gård i Halk, som nu beboes af Peter Timm, det ene, som under 3 oktober 1693 er udstedt af gårdens daværende ejer Gregers Olufsen til Matz Lauritzen og det andet, som er udstedt af Friederich Laussøn Gunge under 2. oktober 1743 til Matz Laurssøn i Halk, fremdeles en af sætningskommissionens sekretær, ridefoged Rübner under 10. juni 1838 videmeret afskrift af en af samtlige daværende arvebesiddere til Sparlund, Grarup og Vestergaard under 2. februar 1798 indgivne erklæring om deres gårdes rettigheder og forpligtelser, af hvilke 2 sidste dokumenter er hosføjet denne betænkning ordlydende afskrifter sub no 1 og 2. De endnu bestående faktiske forhold bevidne imidlertid i gerningen, at alt Vestergaard underliggende gods, de 2 gårde og 2 landboele Halk og gården og landboelet i Hejsager er udgivet i livsfæste på nøje overensstemmende vilkår. Samtlige 3 Vestergaard underliggende gårde er pligtige at gøre årlig en kørsel med 2 heste og 1 vogn og 1 dags arbejde i kornhøsten med en fuld le (slætter og optager); de 3 landboler hver 2 dages høstarbejde med en fuld le, de 2 af dem i Halk hver 1 dags grovslet, det noget større i Hejsager 2 dages grovslet. Alle fæstere er fremdeles i medfør af deres fæstebrevs indhold skyldige at tage andel i amtets, herredets og skoleomkostninger, at yde hver sin andel af tienderne, og at bære alle nye pålagte kongelige skatter og afgifter, som de med undtagelse af den månedlige kontribution umiddelbar indbetaler til den kongelige amtstue. De nuværende ihændehavere på livstid af dette fæstegods er:

1. Peter Timm i Halk.

Han besidder fra Vestergaard en halv gård i Halk, som efter opmålingsinstrumentet til den nye sætning indeholder i kvantitet a 320 kvadratroder pr. tønne 42 tønner 4 12/16 skæpper og indbetaler deraf til hovedgården årlig hans andel af plovskatten med 1 rd. 17 sk. månedlig eller 16 rd. 12 sk. årlig i forhenværende kourant, i landgilde i penge 7 rd. 38 sk. kour. Og i naturalier 4 tønner byg (efter det gamle fæstebrev 3 ørtug a 12 skæpper) og 7 tønner 4 skæpper havre (ligeledes 3 ørtug a 20 skæpper).

2. Lorenz Peter Lorenzen i Halk.

Han besidder fra Vestergaard ¼ part gård, opmålt til 20 tønner 7 4/16 skæpper, og indbetaler til gården hans andel af plovskatten med 33 sk. månedlig eller 8 rd. 12 sk. årlig, og i landgilde i rede penge årlig 6 rd. 46 sk. og i korn 2 tønner 4 skæpper byg og 4 tønner 2 skæpper havre.

11

3. Carsten Diedrichsen i Hejsager.

Han besidder fra Vestergaard en halv gård i Hejsager opmålt til 53 tønner 3 7/16 skæpper og indbetaler til gården hans andel af dens kontribution med 1 rd. 16 sk. månedlig eller 16 rd. årlig og i landgilde i penge 7 rd. 14 sk. og 3 tønner byf og 5 tønner havre.

4. Christian Rossau i Halk,

Han besidder fra Vestergaard et landboel opmålt til 5 $\frac{3}{16}$ skæpper og indbetaler til gården hans andel af den månedlige kontribution med 6 sk. månedlig eller 1 rd. 24 sk. årlig og i landgilde i rede penge 1 rd. 32 sk. og desuden i græspenge årlig 16 sk. cour.

5. Mathias Kryger i Halk.

Han besidder fra Vestergaard et landboel opmålt til 6 $\frac{13}{16}$ skæpper og betaler hans andel af plovskatten med 6 sk. månedlig, altså 1 rd. 24 sk. årlig og i årlig landgilde 3 rd. 24 sk. cour.

6. Andreas Grube i Hejsager.

Han besidder fra Vestergaard et landboel opmålt til 1 tønne $\frac{4}{16}$ skæpper og indbetaler til gården i månedlig kontribution 7 sk. eller årlig 1 rd. 36 sk. cour. og i landgilde 2 rd. 32 sk. årlig samt i græspenge 16 sk. 6. Af disse over Vestergaards forhold til dets underliggende i fæste på livstid udgivne gods fremlagte bevisligheder og oplysninger turde det tydelige og klart fremgå, at gårdens arvebesidder som husbond stamme, indtil denne dag i samme faktiske retslige forhold til de hans gård under-liggende gård- og landboelsmænd, hvilket hertug Johannes den ældre i hans andel af Slesvig og som er kongerne til Danmark som hans arvinger stode til deres fæstebønder i amtet Haderslev, forinden kong Christian den 7de kort efter hans regerings tiltrædelse overdrog alt hans fæstegods ved forordningen angående den ved besætning af de fæstegodser i hertugdømmet Slesvigs amter og landskaber anordnede arveefterfølge af 14. april 1766. først med denne lov fik de kongelige fæstebønder den faste arveret til deres fæstegods, som de hidindtil manglede, og derved fuldkommen sikkerhed for, at deres arbejde på dets forbedring kom deres efterkommere og næste slægtninge og ikke fremmede personer til gode. I denne store velgerning tager frigårdenes fæstebønder ikke del, da arvefølgeordningen i fæstegodset som allerede anført, er indskrænket på det kongelige fæstegods. De har ingen retslig krav på, at deres husbond skal forny deres fæstebrev på deres efterkommere eller andre, som de ønsker at overlade til udover deres livstid; de har ingen forføljelsesret udover de dem på livstid forundte brugsrettigheder, de kunne ikke på lovgyldig måde pantsætte det for pengelån, som de måtte være foranlediget til at optage, og når dette endog skulde være pant, så er dog en sådan pantsættelse, men deres husbond ikke udtrykkelig har tilstedt den, aldeles ugyldig; de er med et ord kun pagtere på livstid efter de i deres fæstebrev dem givne vilkår. Vistnok har en lang sædvane gjort frigårdenes fæstebønder trygge, og stadfæstet dem i den gode tro, at deres husbond aldrig vil nægte dem hvad hidindtil stedse ved mindelig overenskomst er sket, at overlade deres efterfølger ved et fornyet fæstebrev det af dem på livstid fæstede gods med en ved mindelig overenskomst fastsat fæstesum under de forrige vilkår, men en lovfast sikkerhed herpå har de ikke, deres adkomst til deres besiddelse beror aldeles kun på deres fæstebrev og ophører aldeles ved dets udløb. Således har de den største interesse ved at henvirke på en fast ordning af deres retsforhold til deres husbond ved at formå ham til at vise dem samme velgjerning, som de kongelige fæste-bønder nyde godt af ved forordningen af 14. april 1766. Afskrift no 1.

Jeg Frederich Claussøn Gonge arvebesidder til Vestergaard kendes og hermed vitterliggør for

12

alle og enhver, at jeg har stædet og fæstet ærlige og velforstandige unge karl Matz Lauessøn udi Halk min halve frie ejendoms gård beliggende udi Halk, som han nu straks skal tiltræde og påtage; fæsten for samme gård har han mig efter nøje contenteret, og fæster jeg ham gården sig til nytte, gavn og gode, både med ager og enge jord, som med rette dertil hører og ligget har, lige som den findes, og hans Forfæstere udi brug og besiddelse haft har før ham, og så vidt skoven som han skal nyde, anbelanger, da skal det stande

derved og forholdes dermed. Således som hans forfæstere før ham nydt har, og skal nyde og have af brændevad til sin nødtørftighed, så meget som jeg kan synes skoven at være uden skade, dertil med forte og fægang, vådt og tørt intet undtagen med hvad navn det er eller nævnes kan i nogen måde. Med slig kondition og således at bemeldte Matz Lauessøn næst hans kongelige mayst. skal kende mig for sin rette øvrighed og husbond, og skal give mig seks ortig korn, neml: tre ortig byg, tre ortig havre og så vidt kornet anbelanger, da skal det leveres udi rent og godt forsvarlig korn, nok for et fødenød 1 rd. eller 3 mk., for 2 gde høns 7 lf. 1 gde gås 7 lf, for 2 læs gærdsel 1 mk. 8 sk., dette skal udgives og afdrages årligen om Sct. Andreses dagstide, men den fordum landgilde udgives. Endnu skal han give mig en dags arbejde udi kornhøsten med sletter og optager, men om jeg ikke havde folkene fornøden, og dem forlangte, da skal han give penge i stedet for. Skatten anlangende da skal han som hidindtil pant er, efter advenant og gjorte deling, som ham kan tilkomme, give sin anpart til alle påkommende kongl: kontributioner og skatter som påbydes, og når forhøjelsen sker, da at give forhøjelsen, og når lindring sker, da skal han også have lindring. Mere og videre skal ham og pålægges i nogen måder, og når han merbemeldte Matz Lauessøn, dette alt sammen som forskrevet står, rigtig til rette tid afdrager og efterkommer, vil jeg være hans hjemmel og tilstand til samme halve gård for hver mands på- og tiltale, undtagen provstens og kirkens rettighed, som rette deraf bør at gange, og når han og de sine ikke anderledes end som ærlige folk ret sømmer og anstår imod mig deres husbond, sig skikker og forholder, da skal han nyde sin fæste uforkrænket sin livstid, og vil jeg være hans gunstige husbond, og imod al ubillig vold og overlast så vidt billig og ret være kan, forsvare, håndhæve og beskytte. Videre og ydermere har jeg mig endnu forbeholden at Matz Lauessøn over alt det ovenbemeldte skal gøre mig årlig et Redskyld med sine heste og vogn, hvorhen det forlanges, dog skal det og forlanges i byg-sæden, hø og korn høst. Til stadfæstelse og bekræftelse på alt dette, har jeg dette mit udgivne fæstebrev med egen hånd herved underskrevet og mit sædvanl: signet hostrykt. Actum Vestergaard d. 2. octbr. 1743. Friedrich Clausen Gonge.